

de la -u- intermèdia, i en el substantiu cast. *cuenda* 'dena del rosari' ha quedat d'això, en la -d- sonoritzada, com una memòria pòstuma.

En llengua d'oc el mateix fet de sonorització restà com una peculiaritat gascona: car allí *coundà* és encara la forma general des de la Vall d'Aran fins a l'Atlàntic; n'hi tenim molts testimonis ja en docs. dels Ss. XIII-XIV: Luchaire (*Recueil*) en publica un en un doc. de les Landes, de 1256, i en un de Tarba de 1281, ultra el substantiu *cunde* a St. Gaudens en l'any 1248; «aquí finex lo terme de Maucoo, *condan* per la part de bag», a. 1457 (en el *Cart. d'Ossau*, 285) i el substantiu *conde* 'nombre' en el mateix, l'any 1368 (95.1), i en el *Livre Vert de Benac* (any 1406); no és estrany, doncs, que *condu* o *ghondu* «rechnung» aparegui manllevat pel basc suletí ja en el més antic dels escriptors bascos, D'Ettxepare (a. 1545; Uhlenbeck, *Vgl. Lautl. d. bk. Di.*, 75).

Majorment essent així que l'àrea d'aquesta forma sobreceixia en l'Edat Mitjana, des de Gascunya, poc o molt cap al Llenguadoc occidental, de Sud a Nord: car no solament es troba *recondar* 'contar', 'xerrar, garrar', en el gascó Marcabré (xrbis11, *ZRPh.* xxxvii, 451), sinó també *comde* 'compte, càlcul, apreciació' en Peire Cardenal (*Li Clerc si fan pastor*, v. 63), i veiem el verb en el *Jaufré*: «c *conda-li* de to seinor / con à, ben per sa gran folor, / aitans bos cavaliers pendutz» (v. 1561, i d'altres passim).

Ara bé, això es devia desbordar també de la banda del català a l'Edat Mitjana, si bé de fet solament en coneixem exemples en textos rossellonesos o suspects de ser-ho: «V. ·nc· tornès d'argent qui valen, *condat* 15 diners per un tornès d'argent Barc. *menutz*, 350 lb.», any 1313 (*RLR* xxix, 71); «sia *comdat* a dos s. per libr. --- *comdat* lo preu d'aquel blat a 2 s.», Perpinyà, 1318 (*RLR* xxxii, 159), i un altre de 1323 en l'*InuLC*. Però d'altres en el substantiu: «retran *comde*, ausir *comde*», 1320 (*RLR* xxxii, 165) i «retrà bon *comde* e lial de so que-n pagarà», 1309 (Alart, *RLR* viii, 61) i més exemples d'aquesta forma, infra; i, en els anys 1311, 1315 i 1317, en l'*InuLC*; fins en la documentació rossellonesa això sembla extingir-se des del segon quart del S. XIV (en l'*InuLC* altres 17 casos de *com(p)te* des de 1318 al S. xv, sempre amb -t-). Ara bé per a la tesi rossellonesa de l'origen de Desclot, plantejada amb bons arguments per Coll i Alentorn, tindrà valor el fet que ell també usa la forma amb *d*, que no recordo haver vist mai en textos de més ençà de l'Albera: «quis reculiren en la ciutat, qui *comdaren* les noveles d'En Fatilla», § 40 (*NCl.* ii, 119.5); i de nou *condà-lur* 'els contà' (ii, 100.18), i *conde* 'relat' (ii, 100.18).²

DERIV.: *Compte* [S. XIII: «é recebut *conte* de Be renguer de Siscar --- que é go pacat de tot son *contes*», a. 1237 (*RBiblgrCat.* iv, 28)]; *conte*, Lull, *Blanq.* iii, 112.23, 181.10; *comde* 'comptes de despeses', doc. reial de poc després de 1293 (Finke, *Acta Ar.* iii, 20); «tota hora que-ls còsols --- li demanarien *comde* dels béns del hospital, que él los lo aça a redre senes tot diffugi», a. 1309 (Alart, *RLR* viii, 58); «pren --- sis

diners per die --- així resta que li ha hom a tornar d'aquest *comde* 16 sous», 1315 (P Vidal, *RLR* xxx, 267). Segurament degut al fet que *comptes* s'usa més aviat més en plural que en singular, i que el mot acaba en -e àtona, condicions totes dues en què fins el valencià ha vacil·lat molt en la conservació de la -r, s'explica que en algunes comarques valencianes s'hagi desenrotllat molt una forma ultracorrecta *cónter* amb -r paràsita (cf. *càlzer, sàlzer, vórer*).³

És notable i avui ben usada com a útil i pura l'acc. per la qual *compte* ha esdevingut equivalent de 'cura, esment': *vés amb compte, tingues compte, és un home que treballa amb molt de compte*. Es troba sovint en escr. Renaix. del Princ. i *AlcM* (§ IV) la cita en el banyolí-perpinyanenc M. Agustí (1617); no és tan evident en JRoig, *Spill*, v. 14785, però sembla que es funda *AlcM* en les dites valencianes que cita com a § 1 i *m* (la definició d'aquella és ben semblant al context del passatge de JRoig). De tota manera la registra ja el *DTo.* de 1640 «*compte* *tiinc* o *cuydado* de assò: --- hoc est mihi cura; *teniu compte quan vindrà Joan*». Verdager va recollir en el Vallespir una cançó popular tradicional: «ninas que aneu pel món -servint als amos: / *teniu comte* d'encontrà -un dolent amo: / me trenca'l pa prim, prim -y encara us *ayma*», MilàF, *Romllo.*, 499. Recordo aquesta accepció en parlars gascons, i hi degué ser molt antiga, car amb aquest sentit va passar al basc, com sigui que *kontu* no és sols «cuenta» sinó «cuidado» i «tino»; i segons el dicc. Azkue és no solament del dialecte labortà, sinó també guipuscoà, biscaí i alt-navarrès; ell mateix en la *Morfologia* (664.27) l'exemplifica en el biscaí familiar.⁴ Del País Val. en especial és *compte* com a sinònim d'una xifra més o menys alta: per a OPou un *compte* era 'un milió' (com el cast. antiq. *un cuento*), *T'hpU.*, 99, 101; avui més modest: a Atzeneta del Maestre un *kònte d'òus* 'cinc o sis dotzenes' (1961).

Mn. AMAlcover (*BDLC* iv, 1908, 31) titllava de «gallicisme ferrest» el títol dels *Contes Vallespirencs* de Mn. Casapone; certament hi ha equivalents més populars i arrelats comarcalment que aquest — no solament *contarelles* que ell havia usat i que li recomanava, sinó *contalles* i per damunt de tot *rondalles*, tan antic i ferm en tot el domini lingüístic; però la seva definició no solament pecava d'exagerada en el sentit que aqueixos equivalents, i sobretot l'últim, valen per a les històries infantils i folklòriques, però no per al gènere literari adult (contes a la manera de Villiers, de Poe, etc.), sinó que és segur que el mot ja s'usava poc o molt entre nosaltres abans de l'anexió perpetrada per Lluís XIV: «*compta* del que ha passat o passa: narratio, narratiuncula», *DTo.* (ed. 1640, a la qual l'ed. de 1660 afegeix «*compta, rondalla* o *faula*: fabula, apologus; *compta fingit* o *rondalla* ---», llibre amb força grafies orientals *a = e*).

La locució prep. que val 'en lloc de' ha vacil·lat entre *en c. de* i *per c. de*, i de primer es degué dir en sing. (la -s por ser simplement l'anomenada -s adverbial): «*per comte* d'anà a San Jaume -se'n va dret a momeria», romanç tradicional (Ss. XVI-XVII, recollit a